

THEMADAG:

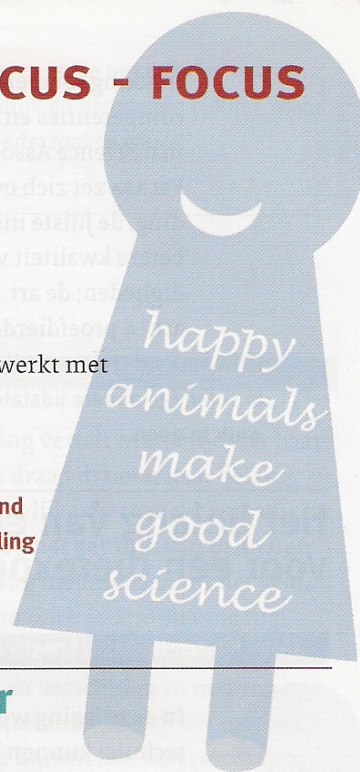
'DE NIEUWE BIOTECHNICUS - FOCUS OP DIERENWELZIJN'

VERSLAG

15 april 2010, Centraal Dierenlaboratorium (CDL)
Universitair Medisch Centrum St Radboud Nijmegen.

Voor deze themadag hebben we als commissie prettig samengewerkt met de mensen van het CDL, in het bijzonder wil ik noemen Merel Ritskes-Hoitinga, Dorien van de Pol en Leo Ennen.

De ochtend werd begonnen met de lezingen, de middag bestond uit een interactief programma en een rondleiding over de afdeling 'conventioneel' van het CDL.

De positie van de proefdiervorzorger en biotechnicus binnen de Wod & (inter)nationale richtlijnen

Harry Blom, Proefdierdeskundige Universiteit Utrecht

Nederland:

Wet op de dierproeven (Wod): art.12 is deskundig op o.a. huisvesting, voeding, verzorging en de specifieke eisen die aan proefdieren en proeven worden gesteld
Dierproevenbesluit: aanvullend document waarin ook de rol, verantwoordelijkheden en kennis van de art.12 en art.9 functionaris zijn beschreven
Regeling Huisvesting en Verzorging: beschrijft o.a. groepshuisvesting, kooiverrijking/beddingmateriaal en klimaat
In de EU wordt gewerkt aan de finale versie van de Code of Practice 'Welzijns bewaking Proefdieren', met daarin, naast de verantwoordelijkheden van art. 9, 12 en 14 ook beschrijvingen van het werkprotocol, verantwoordelijkheden, (be)handelingen, welzijnsdagboek, ongeriefsscore, welzijnsevaluatie en beoordeling van het werkelijke ongerief.

Europa:

EU, vooral economisch georiënteerd (tegen oneerlijke concurrentie): in EU richtlijn 86/609 staat dat 'een competent persoon' dierproeven moet uitvoeren. Helaas wordt niet verduidelijkt wat die competentie inhoudt en hoe je dat wordt!
Raad van Europa (Council of Europe), vooral idealistisch, bijvoorbeeld met be-

trekking tot dierenwelzijn, bio-ethiek en milieu. De Raad is iets duidelijker over competenties en verwijst bovendien naar FELASA (Federation of Laboratory Animal Science Associations).

FELASA zet zich over de volle breedte in voor het proefdieronderzoek; van opleiding, de juiste instelling (houding) en ervaring, tot de 3V's, om te leiden tot een betere kwaliteit van leven en betere resultaten. De FELASA beschrijft vier deskundigheden; de art.12 proefdierversorger en biotechnicus, de art.9 onderzoeker en art.14 proefdierteskundige, elk onderverdeeld in verschillende niveaus.

In Nederland is de opleiding van de verschillende functionarissen op een hoog niveau, maar in sommige andere lidstaten bestaat een dergelijke opleiding niet eens. Daar is dus nog veel werk te doen.

Het belang van een goede biotechnicus voor een dierexperiment

Merel Ritskes-Hoitinga, hoogleraar Proefdierkunde, directeur CDL/3RRC Nijmegen

In deze lezing werd benadrukt hoe belangrijk een biotechnicus is en wat biotechnici kunnen bijdragen aan een beter dierenwelzijn en beter proefdieronderzoek. Van een biotechnicus wordt verwacht dat hij/zij up-to-date blijft met nieuwe ontwikkelingen en regelgeving, goed communiceert, theoretische en praktische kennis beheerst, goed met de dieren, maar ook goed met collega's en onderzoekers omgaat, proactief is en collega's en onderzoekers kan adviseren. Verder zal de nieuwe biotechnicus de 3 V's toepassen, met als resultaat een beter dierenwelzijn en betere onderzoeksresultaten. Een goede uitvoering van een experiment met goed welzijn geeft immers betrouwbare resultaten.

Art.12 functionarissen zijn belangrijke informatiebronnen voor een onderzoeker. Een biotechnicus heeft praktische ervaring, kan de conditie van de dieren goed inschatten en is objectiever dan de onderzoeker omdat hij geen belang heeft bij de uitkomst. Je zult dus proactief moeten zijn en zelf de regie in handen moeten houden, wat kan inhouden dat je de onderzoeker meeneemt naar het dier en hem vertelt wat je verwachting is voor de toekomst van het dier. Als je iets niet weet moet je dat ook kunnen zeggen. Luister naar de argumenten van de onderzoeker en kom samen tot afspraken.

De toekomst: de biotechnicus als onderzoekspartner?

Dit vereist een goede logistiek, duidelijke procedures, consequent handelen en back-up van de leiding. De biotechnicus kan ervoor zorgen dat verbeterstappen inzichtelijk gemaakt en geëvalueerd worden. Daar leer je van en tegelijk worden de procedures dan duidelijker voor de onderzoeker.

Merel geeft aan dat het CDL, naast de welzijnsevaluaties, ook gaat informeren en bespreken hoe een proef verlopen is.

Het proces is echter weerbarstig, met belangen van onderzoekers en de organisatie: omzet, onderzoeksresultaten, pr, wettelijke eisen, maatschappelijke druk en heersende cultuur. Maar toch gaat het CBL ervoor, de biotechnicus in de toekomst als onderzoekspartner!

De maatschappelijke uitstraling van de biotechnicus

Marianne Kuil, senior beleidsmedewerker dierproeven & biotechnologie van de Dierenbescherming

Na een korte introductie over de Dierenbescherming vertelt Marianne wat haar rol is binnen deze organisatie. Met de 3V's als rode draad draaien haar belangrijkste activiteiten om de Wod en EU Richtlijn, wettelijke diertesten, het gebruik van humaan materiaal in het onderzoek (INVITROM), het gebruik van primaten en overlegorgaan Dialoog. Dit alles in samenwerking met mensen uit het veld. Daarnaast doet zij doorlopend studie naar dieren en onze relatie en omgang met dieren; vooral de ethiek en moraal daarbij. In het veld maakt zij zich hard om mensen te laten samenwerken om problemen en verschillen in mening op te lossen. Het 3V-principe is breed toepasbaar en Marianne brengt het dan ook onder de aandacht van haar collega's op de dossiers huisdieren, de veehouderij en dieren in het wild.

De komende jaren wil zij echter ook meer het publiek gaan informeren over dierproeven en hierin samenwerken met biotechnici en proefdierverzorgers. De Dierenbescherming ziet dierproeven dan wel deels als noodzakelijk kwaad, omdat het gebruik van de mens als 'onderzoeksinstrument' niet is toegestaan en onderzoekers het dier gebruiken als 'instrument'. Maar de biotechnicus doet de praktische uitvoering van proeven, heeft direct contact met de dieren en is dan ook degene die het meest direct betrokken is bij het welzijn van de dieren! Daar is waardering voor. Het grote publiek weet niet veel over dierproeven, maar de mate van 'lijden' heeft invloed op de publieke opinie over specifieke dierproeven. Er is meer transparantie en openheid nodig, maar de samenleving moet ook beseffen dat men zelf verantwoordelijkheid heeft.

De dierenbescherming is betrokken bij: de 'Lef-in-het-lab'-prijs, de Z-card in ziekenhuizen, opiniepeiling dierproeven in 2011, ethische commissies en discussies.

De rol van de biotechnicus bij de 3V's

Jan van der Valk, departement Dier in Wetenschap & Maatschappij, Faculteit Diergeneeskunde Utrecht

Het is verboden een dierproef te verrichten voor een doel dat ook op een andere manier bereikt kan worden, zonder gebruik van dieren, of waarbij minder die-

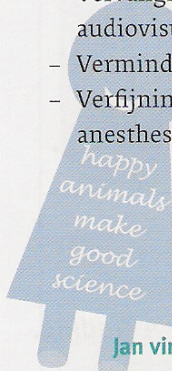
ren worden gebruikt of minder ongerief wordt berokkend. Er wordt dus een 'Nee! Tenzij...'- beleid gevoerd. De 3V-methoden zijn verplicht en daarom is de dierproef eigenlijk het alternatief.

Een aantal voorbeelden van het toepassen van de 3V's zijn:

- Vervanging door gebruik van in vitro-technieken, humaan materiaal, slachthuismateriaal, audiovisuele middelen en proefpersonen
- Vermindering door andere statistische berekeningen, onderwijs/training m.b.v. pvc-rat
- Verfijning door betere huisvesting en verzorging, deskundige uitvoering van onderzoek, anesthesie, humane eindpunten, en aandacht voor het gedrag van het proefdier

Er ligt een duidelijke taak voor biotechnici om een goede bijdrage te leveren aan de 3V's. Er is een breed scala aan prijzen voor alternatieven voor dierproeven. De afgelopen jaren zijn op het gebied van Vervanging 3, van Vermindering 6 en van Verfijning 13 prijzen uitgereikt. Tot nu toe is de meeste 'winst' dus behaald uit verfijning, waar biotechnici een belangrijke taak in hebben.

Jan vindt het ook belangrijk dat biotechnici in nog meer Dierexperimentencommissies een rol gaan vervullen, vooral op het gebied van verfijning (diersoort, anesthesie, analgesie, humane eindpunten, huisvesting, ongerief).

Bekwame proefdierverzorgers en biotechnici, hoe leid je ze op?

Jos Hendriks opleidingsadviseur en trainer Helicon opleidingen MBO Nijmegen

De ontwikkelingen in het onderwijs gaan snel, het 'nieuwe leren' dat sinds 2002 is ingevoerd, vormt de huidige basis voor de opleiding en moet aansluiten op de dagelijkse praktijk. 'Het nieuwe leren' of 'learning by doing' gebeurt in de praktijk bij bedrijven, waarbij kennisoverdracht van bekwame biotechnici op toekomstige biotechnici erg belangrijk is. Het opleidingstraject bestaat uit theorie en praktijk, waarbij de zwaartepunten in de opleiding liggen op ondermeer huisvesting en verzorging, wetgeving en ethiek, biotechniek en verantwoordelijkheden. Binnen deze onderwerpen speelt dierenwelzijn altijd een rol. De biotechnicus in opleiding krijgt eerst de theoretische kennis, waarmee hij of zij de praktijk in gaat.

Het competentiegericht onderwijs houdt in dat je een kwalificatiedossier samenstelt, waarbij je in waarneembaar gedrag laat zien dat je kennis, inzicht, vaardigheden en houding kunt gebruiken om efficiënt te werken en dat je probleemoplossend vermogen bezit. Als zeer belangrijk aspect komt de attitude (houding) ten opzichte van de dieren het onderzoek, het experiment en de maatschappij naar voren.

Ook op de sterk veranderde en aan welvaart gerelateerde maatschappelijke positie van dieren moet de biotechnicus voorbereid worden. We hebben tegenwoor-

dig bijvoorbeeld een Partij voor de Dieren. Door dit anders gaan denken van de maatschappij over dieren en dierexperimenten moeten wij ook nadenken over 'onze' dierexperimenten. Het dierenwelzijn heeft daarom een belangrijke plaats binnen de opleiding, bijvoorbeeld in de welzijnsbewaking en registratie. Het heeft ook invloed op het experiment en men moet de balans vinden tussen variatie en standaardisatie binnen het experiment.

Verder mag duidelijk zijn dat je na je opleiding niet 'klaar' bent. In dit werkveld moet je je vak-kennis bijhouden, 'een leven lang leren'!

Het middagprogramma bestond uit een rondleiding over de conventionele afdeling van het CDL, een introductie door Gert-Jan Cozijnsen en René Remie van hun cursus 'Regie in je gesprek; hoe vertel je in je omgeving over je vak' en een discussie. Onder leiding van Merel Ritskes-Hoitinga werd in groepjes gediscussieerd over een aantal stellingen.

Stelling 1

Artikel 9-mensen moeten verplicht één week stage lopen op een proefdierbedrijf

Overgrote meerderheid is het eens met de stelling.

Praktijkstage zou een verplicht onderdeel van de artikel 9-cursus moeten zijn. Onderzoekers krijgen zo niet alleen meer betrokkenheid bij de dieren, maar ook meer inzicht en begrip voor het werk van de dierversorger en voor wat er op de werkvloer speelt. Een onderzoeker is zich dan meer bewust van de impact van bepaalde aangevraagde (be)handelingen op de biotechnicus (realiseerbaarheid qua planning, benodigde werkzaamheden, etc.). Vice versa krijgt de biotechnicus ook meer inzicht in het werk van de onderzoeker. Meer begrip leidt tot meer blijde collega's.

De biotechnicus zou altijd de praktijkhandelingen voor de artikel 9 moeten doen, hiervoor verantwoordelijk moeten zijn. In de academische wereld is dat niet automatisch zo, in de industrie geldt dat juist wel (en vaak verplicht). Maar de biotechnicus praat ook bij de industrie niet mee over het onderzoek. Daar vindt men dat de onderzoeker zich juist wat vaker zou mogen laten zien.

Stelling 2

Vooraf aan ieder onderzoek dient de onderzoeker een teambespreking te houden

De meerderheid is het eens met de stelling.

Hoe intensief zo'n teambespreking (met onderzoekers, biotechnici, analisten, laboranten, etc.) moet zijn hangt af van duur en arbeidsintensiviteit van en de betrokkenheid bij de proef.

Artikel 12 moet in het algemeen eerder betrokken worden, liefst al bij een voorbereidend gesprek en een grotere rol krijgen, zodat bv. het juiste anesthesieprotocol in de DEC-aanvraag staat. De biotechnicus moet dan wel uitkijken niet teveel betrokken te raken bij het onderzoek als geheel, maar blijven staan voor het dierenwelzijn. De nieuwe biotechnicus mag dan wel wat assertiever worden,

voldoende tijd vragen om nieuwe zaken te ontwikkelen en meer erkenning krijgen voor zijn doorzettingsvermogen. Ook het na afloop van een proef terugkoppelen van resultaten kan erg motiverend werken.

Stelling 3

De term nieuwe biotechnicus hoeft niet automatisch te leiden tot verbeterd dierenwelzijn

De meesten zijn het erover eens dat het niet automatisch gaat.

De nieuwe biotechnicus is niet direct de jonge garde (want die kunnen veel leren van de ervaren biotechnici), maar veeleer een nieuwe manier van werken, met betrokkenheid, eigen initiatief en deskundigheid. Eigenlijk zijn biotechnici altijd al aan het verbeteren.

Meer betrokkenheid en een bundeling van kennis geeft meer inzicht, meer positieve energie en een beter welzijn van mens en dier. De nieuwe biotechnicus moet goed communiceren en zaken uitleggen, er zijn verschillende talen, culturen en opvattingen! De werkwijze verschilt ook sterk tussen instituten.

Enkele algemene conclusies uit de discussie:

De nieuwe artikel 12 heeft het welzijn HOOG in het vaandel.

Onderzoekers luisteren niet voldoende naar de artikel 12.

De nieuwe biotechnicus is iemand die nieuwe dingen/technieken uitprobeert en daar de gelegenheid voor krijgt. Hij is niet meer uitsluitend uitvoerend, maar heeft een actievere rol bij de proefopzet en is assertief en heeft daarnaast vooral aandacht voor dierenwelzijn en humane eindpunten. De onderzoeker heeft vooral aandacht voor de onderzoeksresultaten.

De middag werd traditioneel afgesloten met een borrel.

We kunnen weer terug kijken op een geslaagde Themadag, die door de deelnemers werd gewaardeerd met een 8.

Reden genoeg dus om er ook de volgende Themadag, op 7 oktober, weer bij te zijn. Het thema is dan 'Anesthesie bij proefdieren'. Houd de website van de Biotechnische Vereniging in de gaten voor meer informatie.

Namens de commissie Themadagen, Bas Frieling.

